

मा. मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली
युनेस्को जागतिक वारसा मराठा लष्करी
स्थापत्य संनियंत्रण समिती गठीत
करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : समिती-२०२४/प्र.क्र.०४/सां.का.३
हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा मार्ग
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२
दिनांक : ३१ जानेवारी, २०२४

वाचा:- संचालक, पुरातत्व व वस्तुसंग्रहालये संचालनालय, मुंबई यांचे पत्र
जा.क्र. तंत्र/मं.प.संनियंत्रण समिती/२०२४/४४, दि.०४.०१.२०२४

प्रस्तावना :-

भारतीय राज्यघटनेतील कलम ४९ अनुसार राज्यातील सांस्कृतिक वारशाचे संरक्षण, जतन व संवर्धन करणे हे राज्याचे कर्तव्य आहे. महाराष्ट्र प्राचीन स्मारके व पुराणवस्तुशास्त्रविषयक स्थळे व अवशेष अधिनियम, १९६० च्या तरतुदीन्वये राज्य संरक्षित स्मारक घोषित करण्याची कार्यवाही राज्य शासनाच्या अखत्यारीतील पुरातत्व व वस्तुसंग्रहालये संचालनालयाद्वारे केली जाते. राज्य संरक्षित स्मारके विशेषतः किल्ले हे जतन संवर्धनाच्या चांगल्या अवस्थेत आणणे व त्यावरील पर्यटन सुविधांचा विकास करून ही स्थळे लोकाभिमुख व जागतिक दर्जाची पर्यटन स्थळे व्हावीत, तसेच पर्यटन व सांस्कृतिक वारसा जतन या क्षेत्रात स्थानिक रोजगाराला चालना मिळावी, याकरीता किल्ले संवर्धन व पर्यटन वृद्धी व्हावी, या उद्दिष्टाने योजना तयार करण्याचा शासनाचा मानस आहे.

याअनुषंगाने पुरातत्व व वस्तुसंग्रहालये संचालनालयामार्फत महाराष्ट्र राज्यातील मराठा लष्करी स्थापत्य यांना युनेस्को जागतिक वारसा नामांकन मिळण्याहेतू नामांकन प्रस्ताव सादर करण्यात आला आहे. सदर प्रस्ताव पुरातत्व व वस्तुसंग्रहालये संचालनालयामार्फत भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण, नवी दिल्ली युनेस्कोकडे सादर करण्यात येतात. परंतु सदर प्रस्ताव युनेस्कोकडे सादर करण्यापूर्वी मा. मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली युनेस्को जागतिक वारसा लष्करी स्थापत्य संनियंत्रण समिती गठीत करण्याचा प्रस्ताव संचालक, पुरातत्व व वस्तुसंग्रहालये संचालनालय यांनी संदर्भाधीन पत्रान्वये शासन मान्यतेस्तव सादर केला आहे. त्यानुसार सदर समिती स्थापनेची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

युनेस्को जागतिक वारसा मराठा लष्करी स्थापत्य संनियंत्रण समिती गठीत करण्यास या शासन निर्णयाद्वारे मान्यता देण्यात येत आहे. या समितीची रचना पुढीलप्रमाणे राहिल :-

अ.क्र.	पदाधिकारी	पदनाम
१.	मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य	अध्यक्ष
२.	प्रधान सचिव, सांस्कृतिक कार्य विभाग, महाराष्ट्र शासन	उपाध्यक्ष

३.	महानिर्देशक, भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण, नवी दिल्ली	सदस्य
४.	अधिक्षण पुरातत्वविद्, भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण, मुंबई मंडळ	सदस्य
५.	अधिक्षण पुरातत्वविद्, भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण, औरंगाबाद मंडळ	सदस्य
६.	अधिक्षण पुरातत्वविद्, भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण, चेन्नई मंडळ	सदस्य
७.	संचालक, पर्यटन संचालनालय, महाराष्ट्र शासन / प्रादेशिक पर्यटन अधिकारी, महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ	सदस्य
८.	राज्यस्तरीय वन अधिकारी / संबंधित मुख्य वन संरक्षक (वनक्षेत्र असेल तिथे) / वन विभागाचा सक्षम अधिकारी	सदस्य
९.	जिल्हाधिकारी, जि. सिंधुदुर्ग	सदस्य
१०.	जिल्हाधिकारी, जि. रत्नागिरी	सदस्य
११.	जिल्हाधिकारी, जि. रायगड	सदस्य
१२.	जिल्हाधिकारी, जि. नाशिक	सदस्य
१३.	जिल्हाधिकारी, जि. पुणे	सदस्य
१४.	जिल्हाधिकारी, जि. कोल्हापूर	सदस्य
१५.	सहाय्यक संचालक (पुरातत्व), रत्नागिरी विभाग	सदस्य
१६.	सहाय्यक संचालक (पुरातत्व), नाशिक विभाग	सदस्य
१७.	सहाय्यक संचालक (पुरातत्व), औरंगाबाद विभाग	सदस्य
१८.	सहाय्यक संचालक (पुरातत्व), पुणे विभाग	सदस्य
१९.	श्रीमती शिखा जैन, Development and Research Organization for Nature, Arts and Heritage (DRONAH), गुरुग्राम (संवर्धन वास्तुविशारद सल्लागार)	सदस्य
२०.	श्री. ऋशिकेश यादव, विषयतज्ञ	सदस्य
२१.	डॉ. सचिन विद्याधर जोशी, विषयतज्ञ	सदस्य
२२.	संचालक, पुरातत्व व वस्तुसंग्रहालये संचालनालय, महाराष्ट्र शासन	सदस्य सचिव

०२. युनेस्को जागतिक वारसा मराठा लष्करी स्थापत्य संनियंत्रण समितीची कार्यकक्षा पुढील प्रमाणे असेल :-

१. युनेस्कोमार्फत ज्या किल्ल्यांना जागतिक वारसा नामांकन म्हणून मान्यता देण्यात येणार आहे, त्यांचे पुरातत्व निकषांप्रमाणे स्थळ व्यवस्थापन आराखडा तयार करून त्याची अंमलबजावणी करणे.
२. गड किल्ले व स्मारकांच्या विकासाबाबत नियुक्त केलेल्या संस्थेस मार्गदर्शन करणे.
३. सदर कामाच्या प्रगतीबाबत भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण आणि युनेस्को यांना संचालक, पुरातत्व व वस्तुसंग्रहालये संचालनालय यांचेमार्फत वार्षिक अहवाल सादर करणे.
४. संवर्धन योजनेनुसार जतन व संवर्धन करणे.

५. स्मारकांच्या जतन, संवर्धनाचा मर्यादीत पुरातत्वीय निकषांमध्ये बसणाऱ्या सुविधांचा आराखडा तयार करणे.
६. शाश्वत पर्यटन विकास उदा. रस्ते, वीज यांची उपाययोजना करणे.
७. संचालक, पुरातत्व व वस्तुसंग्रहालये संचालनालय यांच्या मार्गदर्शनाने सदर काम पुरातत्वीय निकषानुसार होईल, याची दक्षता घेणे.
८. संबंधित जिल्हाधिकारी यांचेमार्फत किल्ले परिसरातील सर्व शासकीय यंत्रणा उदा. सार्वजनिक बांधकाम विभाग, पर्यटन विभाग, वन खाते इ. यांमध्ये समन्वय साधून युनेस्कोच्या मानांकनातील निकषांप्रमाणे किल्ला व त्याभोवतालचा परिसर राखला जाईल व शाश्वत विकसित अवस्थेत असेल, हे सुनिश्चित करणे.

०३. सदर काम पुरातत्वीय निकषानुसार होईल, याची दक्षता संचालक, पुरातत्व व वस्तुसंग्रहालये संचालनालय यांनी घ्यावी.

०४. वित्त विभागाने वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या शासन निर्णयानुसार अनुज्ञेय असलेला प्रवास भत्ता व दैनिक भत्ता अशासकीय सदस्यांना लागू असेल. मात्र त्यांना विमान प्रवास आणि रेल्वेच्या वातानुकूलित प्रथम वर्गाचा प्रवास अनुज्ञेय असणार नाही.

०५. अशासकीय सदस्यांचा प्रवास खर्च व दैनिक भत्ता यावर होणारा खर्च हा मागणी क्र.झेडडी-०२, पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग, १०३ पुरातत्वशास्त्र (०१) पुरातत्वशास्त्र संचालनालय (०१) (०१) पुरातत्वशास्त्र संचालनालय (अनिवार्य) २२०५ १७३२ १३ कार्यालयीन खर्च या लेखाशिर्षाखाली त्या त्या आर्थिक वर्षातील उपलब्ध तरतूदीतून भागविण्यात यावा.

०६. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२४०१३११२४६३६३७२३ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या नावाने व आदेशानुसार.

(नंदा राऊत)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत:

१. मा. मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
२. मा. प्रधान सचिव, सांस्कृतिक कार्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
३. महानिर्देशक, भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण, नवी दिल्ली.
४. जिल्हाधिकारी, जि. सिंधुदुर्ग, रत्नागिरी, रायगड, नाशिक, पुणे, कोल्हापूर.
५. उप सचिव (सां.का.) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
६. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मुंबई, महाराष्ट्र सदर शासन निर्णयाची वर्तमानपत्रातून प्रसिद्धी करण्यात यावी, ही विनंती

७. अधिक्षण पुरातत्वविद्, भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण मंडळ, मुंबई मंडळ व औरंगाबाद मंडळ.
८. अधिक्षण पुरातत्वविद्, भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण, चेन्नई मंडळ.
९. संचालक, पुरातत्व व वस्तुसंग्रहालये संचालनालय, मुंबई
१०. संचालक, पर्यटन संचालनालय, मुंबई.
११. प्रादेशिक पर्यटन अधिकारी, महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ, मुंबई.
१२. राज्यस्तरीय वन अधिकारी / संबंधित मुख्य वन संरक्षक (वनक्षेत्र असेल तिथे) / वन विभागाचा सक्षम अधिकारी
१३. श्री. ऋशिकेश यादव व डॉ. सचिन विद्याधर जोशी, विषयतज्ञ (संचालक, पुरातत्व व वस्तुसंग्रहालये संचालनालय यांच्या मार्फतीने)
१४. सहाय्यक संचालक (पुरातत्व), रत्नागिरी, नाशिक, औरंगाबाद व पुणे विभाग.
१५. श्रीमती शिखा जैन, Development and Research Organization for Nature, Arts and Heritage (DRONAH), गुरुग्राम (संवर्धन वास्तुविशारद सल्लागार)
१६. निवड नस्ती, सां.का.३